

Farkaš, Zdeněk; Jelínek, Pavol; Plachá, Veronika

Skupina kostrových hrobů z Bratislavy, hradu Devín

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. M, Řada archeologická. 2012, vol. 61, iss. M17, pp. [27]-38

ISBN 978-80-210-6113-2

ISSN 1211-6327

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125757>

Access Date: 06. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZDENĚK FARKAŠ – PAVOL JELÍNEK – VERONIKA PLACHÁ

SKUPINA KOSTROVÝCH HROBOV Z BRATISLAVY, HRADU DEVÍN

Na dolnom nádvorí stredovekého hradu Devín (mesto Bratislava) bolo počas archeologického výskumu Mestského múzea v Bratislave v druhej polovici 60.-tych a na začiatku 70.-tych rokov 20. storočia odkrytých osem kostrových hrobov s pozostatkami najmenej deviatich osôb a samostatná lebka. Mŕtvych uložili buď do samostatných hrobových jám alebo do sčasti už odpadom zaplnených sídliskových objektov. Jeden z hrobov s kostrou v polohe na chrbte a výrazne pokrčenými nohami bol sprievodnou nádobou datovaný do obdobia kultúry s mladšou lineárnou keramikou (LnK), iný do stupňa BB₂–BC₁ stredodunajskej mohylovej kultúry. Datovanie väčšiny zvyšných pohrebov do LnK je pravdepodobné, ale nie je jednoznačné.

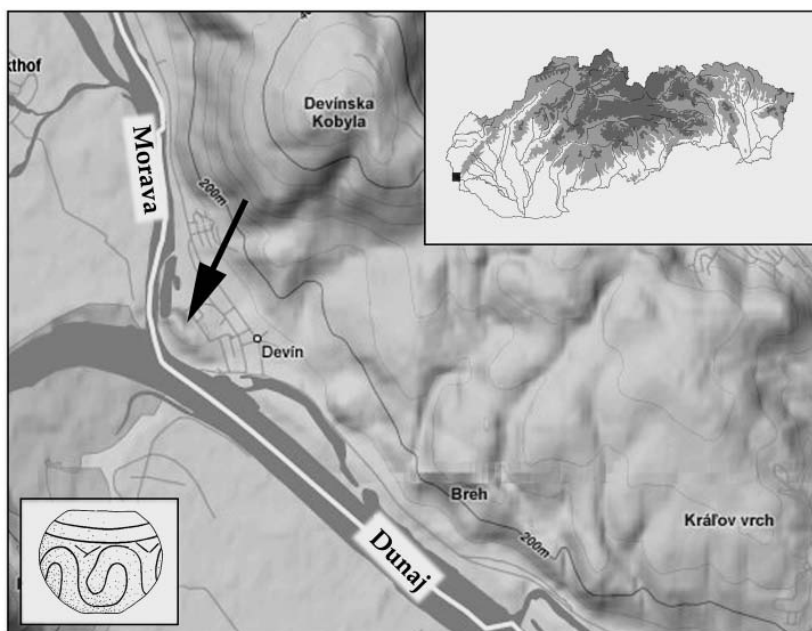
západné Slovensko – neolít – kostrový hrob – kultúra s lineárnou keramikou – stredodunajská mohylová kultúra

A group of skeletal graves from Devín Castle, Bratislava. During excavations carried out by the Bratislava Municipal Museum in the second half of the 1960s and the early 1970s, the lower courtyard of the medieval Devín Castle (Bratislava) yielded eight skeletal graves with the remains of at least nine people, as well as an individual skull. The bodies were buried in individual grave pits and in pits that had been partially filled with waste. One of the graves, containing a skeleton lying supine with bent legs, has, by means of a vessel found inside, been attributed to the late Linear Pottery Culture, another to the BB₂–BC₁ phase of the Central Danubian Tumulus Culture. The dating of most of the remaining graves to the Linear Pottery Culture period is probable but not certain.

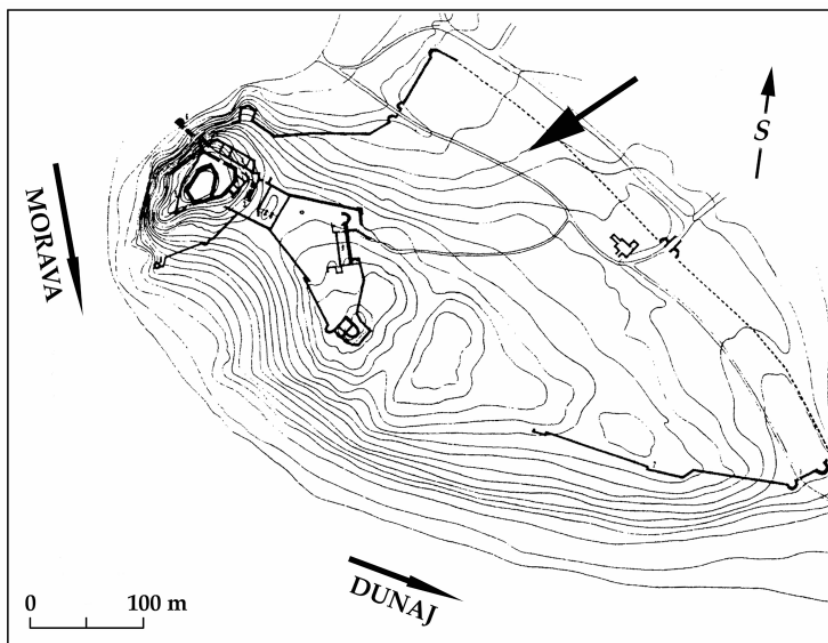
western Slovakia – Neolithic – inhumation burial – Linear Pottery Culture – Middle Danubian Tumulus Culture

Zrúcanina hradu Devín leží v západnej časti Bratislavy nad sútokom riek Dunaj a Morava, na výbežku Devínskych Karpát, oddelenom od masívu Devínskej Kobyly výrazným údolím, v ktorom v stredoveku vzniklo mestečko Devín, dnes samostatná časť hlavného mesta Slovenska (obr. 1).

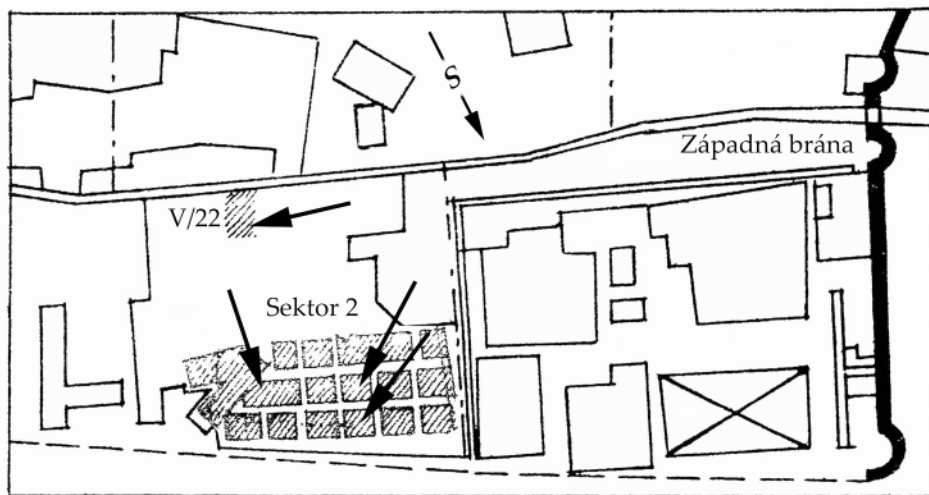
Severné úpätie hradného brala (212 m n. m.), ktoré ho chránilo pred prevládajúcimi západnými vetrami, bolo sklonené smerom na SZ k inundácii rieky Moravy, ešte donedávna tu vytvárajúcej širokú zátoku. Na mieste, kde neskôr postavili dolný hrad so stredovekou západnou vstupnou bránou, sa počas archeologických

Obr. 1. Bratislava, hrad Devín. Dolné nádvorie hradu, miesto nálezu kostrových hrobov.

Obr. 2. Bratislava, hrad Devín. Dolný hrad so sektorom 2, miestom nálezu kostrových hrobov.

Obr. 3. Bratislava, hrad Devín. Dolný hrad, sektor 2, sonda V, šipkami vyznačené miesta nálezu kostrových hrobov. Zameranie J. Hlavicová.

výskumov v okolí vrstevnice 180 m n. m., realizovaných na začiatku 70.-tych rokov 20. storočia V. Plachou a J. Hlavicovou, pracovníčkami Mestského múzea v Bratislave, zachytilo pomerne intenzívne osídlenie z rôznych období praveku a včasnej doby dejinnej (*Borovský a kol. 1984, 23 n.; Plachá – Hlavicová 2003, 7 n.*). Pôvodná konfigurácia terénu tejto časti hradu je dnes výrazne zmenená výstavbou opevňovacieho valu, stredovekej fortifikácie a ďalšími antropogénnymi aktivitami. V praveku tu svah zrejme takmer plynulo klesal k dnešnej Muránskej ulici, ako o tom môžu svedčiť najstaršie doklady osídlenia z obdobia kultúry ľudu s mladšou lineárnou keramikou (ďalej LnK) a železovskej skupiny, doložené sídliskovými objektmi i materiálom z kultúrnej vrstvy (nepublikovaný materiál z výskumu J. Dekana uložený v zbierkach Slovenského národného múzea, Archeologického múzea v Bratislave; *Farkaš – Plachá 2002, 76*).

Iná osada z obdobia LnK a železovskej skupiny v katastri Devína je doložená zisťovacím výskumom M. Pichlerovej (*1965*) v polohe Kártle na južnom úpätí Devínskej Kobyly, členenom drobným vodným tokom, ktorý sa tu vlieva do jedného z dunajských ramien.

S osídlením SZ úpätia hradného kopca v strednom neolite súvisí aj kostrový hrob 8, ktorý odkryli na dolnom hrade v sektore 2, na rozhraní sond SV/6 a SV/7 (obr. 3; 4). Pozostatky mŕtveho ležali na chrbte s výrazne skrčenými dolnými končatinami, podľa fotografie zrejme zviazanými tak, že sa päťami dotýkali zadku. Os tela dodržiavala približne smer SZ (hlava) – JV (nohy), ľavá ruka ležala popri tele. Hrobová jama sa v svetlom ilovito-piesčitom podloží nerysovala. Datovanie pohrebu umožnila váhou hliny poškodená nádoba, pôvodne umiestnená naľavo od ľavého kolena nebožtíka (obr. 5:1). Iné hrobové prílohy a „milodary“ sa nezistili.

Opis nádoby: nádoba tvaru guľovej úseče (tzv. trojštvrťinová), zhotovená z plavenej, do hneda až siva tvrdo vypálenej hlíny, povrch vyhladili. Výzdoba pod okrajom sa skladá z dvoch obežných rytých línií. Hlavný, priebežný vzor tvorí päť kurvolineárnych, doľava obrátených „vln“ z jednoduchej ryhy. Horný doplnkový vzor pozostáva zo štyroch širokých rytých V, ktoré vyplňajú priestor medzi spodnou obežnou líniou a vrcholmi susediacich „vln“. Do úplného vzoru však jedno V chýba. Výzdobu vyryli do schnúceho povrchu jednohrotým nástrojom s trojuholníkovitým ostrím. Rozmery: v. 16,3 cm, pr. dna 5,7 cm, pr. ústia 10,8 cm, pr. vydutiny 19,8 cm (obr. 5: 2, 3).

Obežné kurvolineárne línie vlnovitého tvaru (kódové označenie KM 7) tvoria vo výzdobe keramiky „polabskej provincie LnK“ druhý najrozšírejší motív (*Rulf 1997*, 79), pričom v rámci neho je zastúpený aj tvar tzv. prepadajúcej vlny (KM 7E), blízky motívu z nádoby z hrobu 8 z Devínskeho hradu (*Rulf 1997*, Abb. 35). Nádoba, ktorá nemá v náplni západoslovenskej a východomoravskej LnK priame analógie, je zreteľný import, ale jej západná proveniencia nie je jednoznačná.

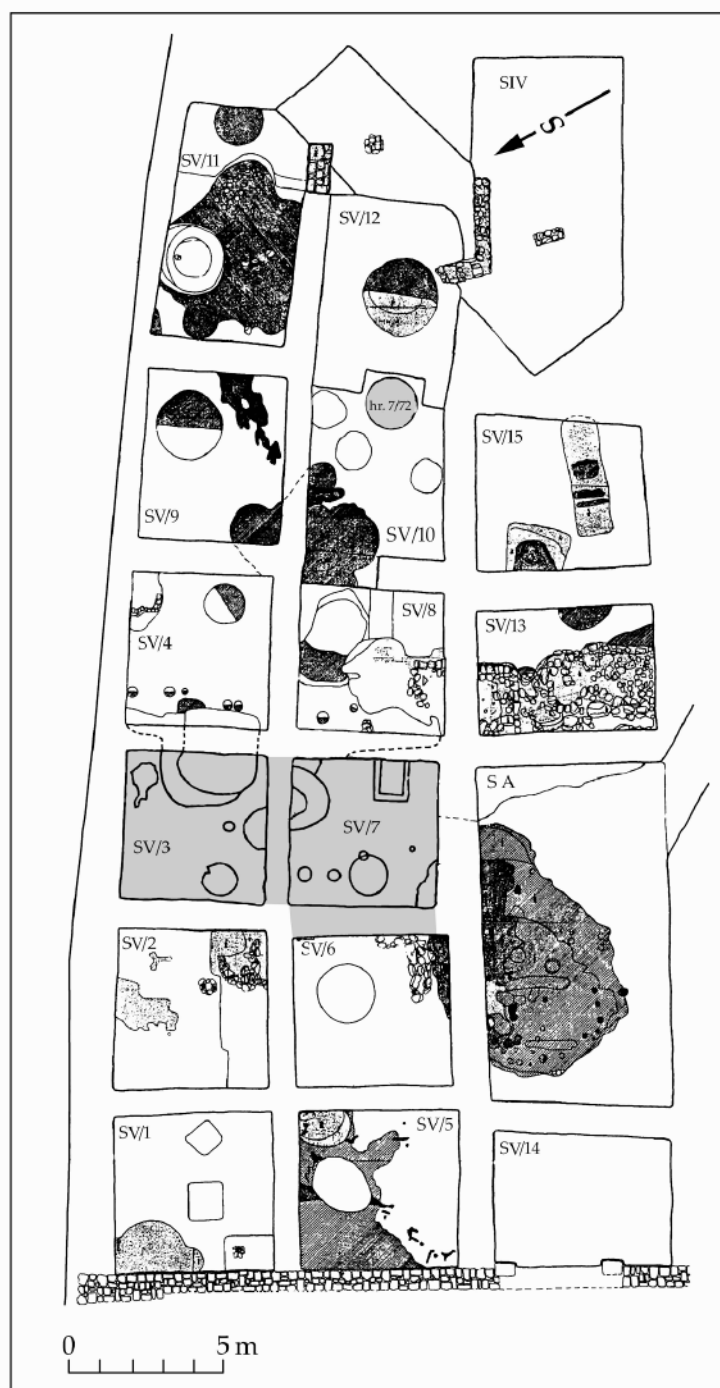
Hlavný výzdobný motív pozostávajúci z vlnovitých širokých rytých línií doplnených roztvoreným V pod okrajovou obežnou ryhou je známy aj z náplne skupiny Keszthely, rozšírenej predovšetkým v maďarskom Zadunajsku a rakúskom Burgenlande (*Kalicz 1991*, Abb. 7 n.). Pre výzdobu keszthelyskej skupiny je charakteristická aj absencia tzv. notových hlavičiek alebo vrypov. Podľa J. Rulfa (*1997*, 201) sú kurvolineárne motívy, vrátane „vln“, charakteristické pre celý vývoj polabského okruhu LnK a nemajú chronologický význam. Jemnejšie členenie zatiaľ neumožňuje ani pomerne jednotná výzdoba keszthelyskej skupiny (*Kalicz 1991*, 19). Istým vodítkom tak môže byť iba výrazne guľovitý tvar nádoby a úprava jej povrchu hladením. Pripomínajú skôr hrnčiarsku produkciu z obdobia rozvinutej železovskej skupiny (II. stupeň), ale ešte pred nástupom jemnej esovitej profilácie nádob (*Pavúk 1969*, 321 n.), ako z obdobia mladšej (notovej) LnK. Tento časový úsek približne zodpovedá stupňu IIc vývoja LnK na Morave (*Čížmář 1998*, 120 n.). N. Kalicz (*1991*, 19) však aj nádoby v tvare gule s chýbajúcou hornou štvrtinou považuje za obecný tvar, bez chronologického významu.

Importované nádoby v hrobových celkoch LnK nie sú ojedinelé, vyskytli sa napr. v hr. 2 a 17 na pohrebisku v Nitre na Priemyselnej ulici (*Pavúk 1972*, 84 n.), v Budapešti, časti Nagytétény (*Gallus 1936*, 85 n.) a Budapešti, časti Békásmegyer (*Petres 1959*, 9) či vo Vikleticích (*Zápotocká 1986*, 623 n.).

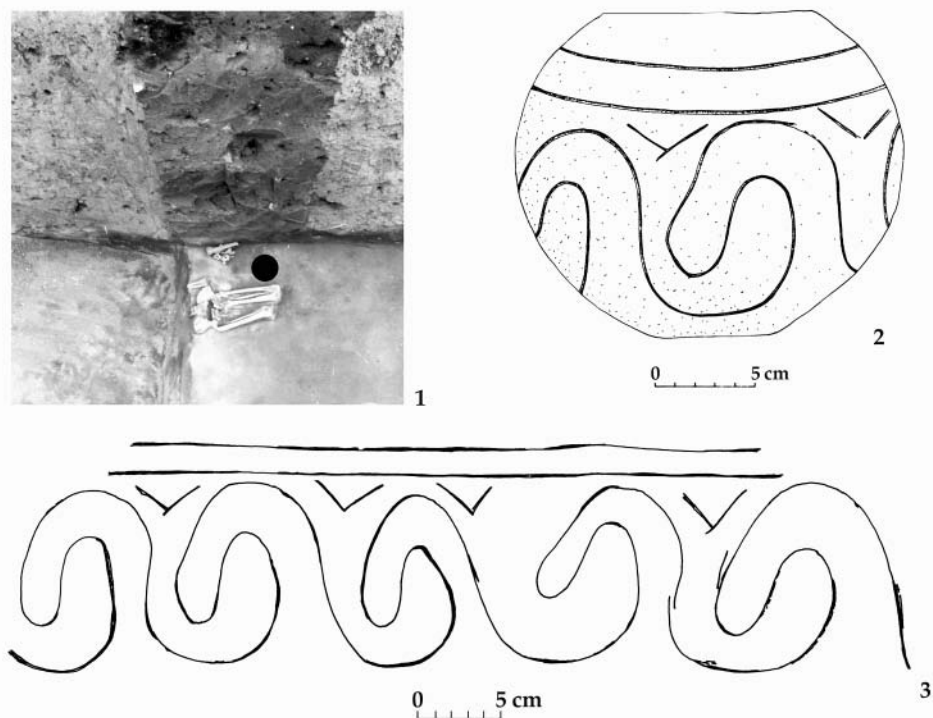
Importy v hrobových celkoch neumožňujú jednotný výklad. Ich interpretácia sa zvyčajne pohybuje od úvah o pôvode zosnulého až po vhodnú hrobovú prílohu pre jej nezvyčajný „exotický“ vzhľad, s ktorým sa mohli spájať rôzne, dnes už nepostihnuteľné predstavy.

Antropologický rozbor zle zachovaných kostrových pozostatkov je žiaľ po smrti M. Hanulíka z Katedry antropológie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave nedostupný.

V okolí hrobu 8 sa našli aj ďalšie ľudské kostrové pozostatky v takých stratigrafických pozíciách, ktoré nevyklúčujú ich približnú súčasnosť s predchádzajúcim pohrebom.

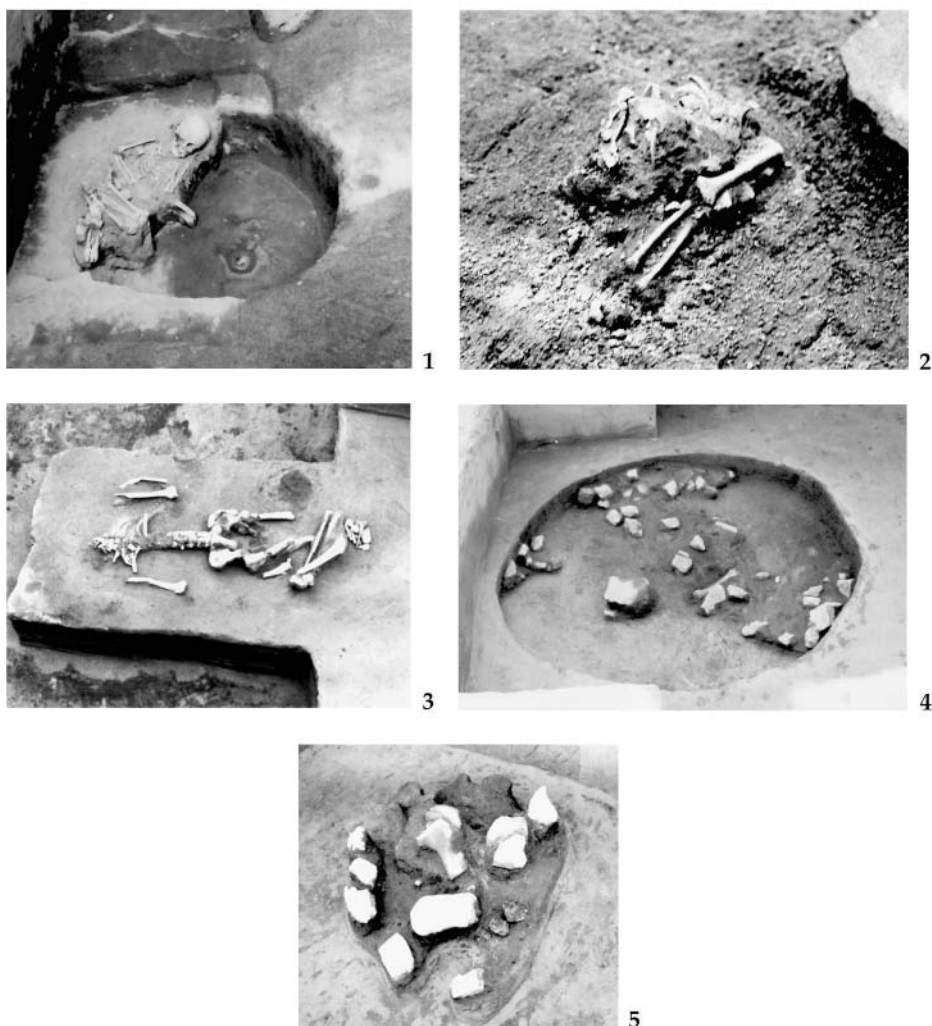
Obr. 4. Bratislava, hrad Devín. Sektor 2, sonda V. Sivo vyznačené miesta nálezov kostrových hrobov. Zameranie J. Hlavicová.

Obr. 5. Bratislava, hrad Devín. Sektor 2, sonda V/6–7, hrob 8. 1 – situácia s vyznačením polohy nádoby; 2 – nádoba z hrobu 8; 3 – rozvinutá výzdoba. Foto archív Mestské múzeum v Bratislave, kresba Z. Farkaš.

Hrob 6 – sčasti zapustený do ílovido-piesčitého podložia sa podarilo odkryť v sonde V/7, v hĺbke 280 cm. Mŕtvy, ktorého dolné končatiny pôvodne prekryval kontrolný blok, ležal na chrbte so skrčenými nohami, zohnutými smerom doľava. Ľavá pokrčená ruka sa pôvodne zahýbala k chýbajúcej lebke, z pravej sa zachoval iba humerus smerujúci k panve. Os tela dodržiavala smer JJZ-SSV (obr. 6: 3; 7: 2). Kostra sa nezachovala. Bez nálezov.

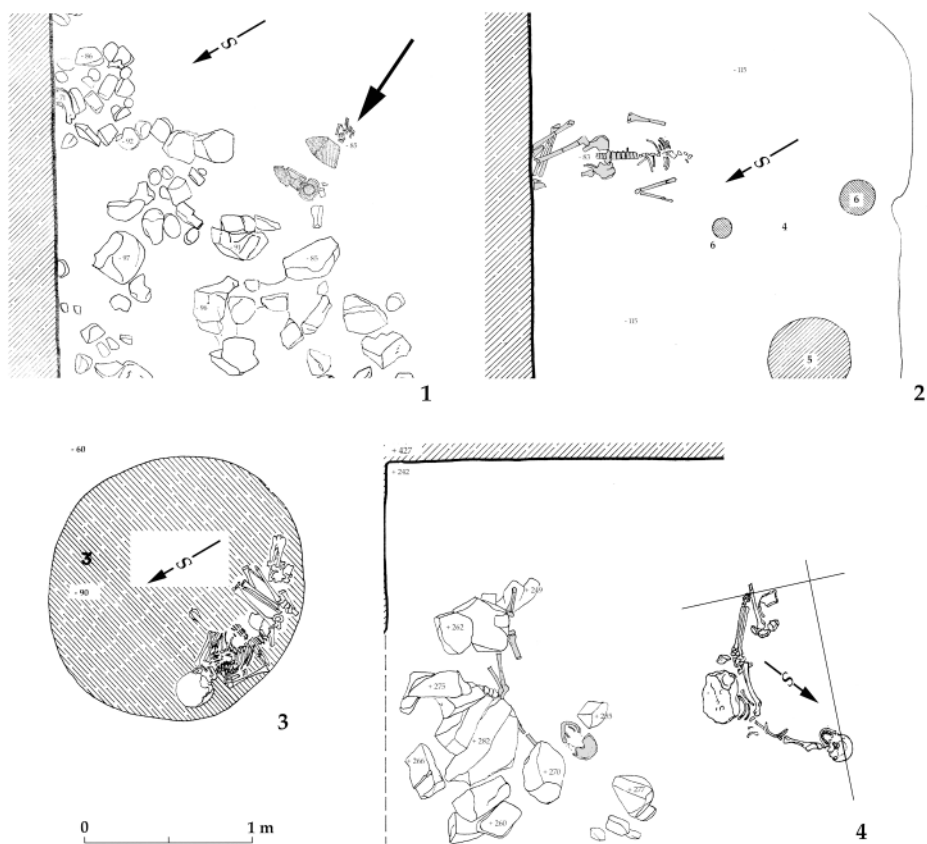
Hrob 4 – bol súčasťou kruhového objektu nachádzajúceho sa v sonde V/7, ktorého horná úroveň sa začala črtať v hĺbke 230 cm. Mŕtvy v skrčenej polohe na ľavom boku mal výrazne pokrčené dolné končatiny, ktorých päty sa takmer dotýkali zadku. Ľavá ruka smerovala k tvári, pravá viedla naprieč cez brušnú dutinu. Os tela dodržiavala približne smer S-J, tvár bola obrátená na V. Poniže pôvodne zrejme zviazaných nôh nebožtíka sa odkryli časti kostry bližšie neznámyho zvieratá (obr. 6: 1; 7: 3). Podľa zachovanej dokumentácie možno predpokladať, že mŕtveho uložili v rituálnej polohe do už sčasti zasypanej sídliskovej jamy, ktorej výplň pozostávala zo sypkej zeminy sivej farby. Kostra sa nezachovala. Jedinou hrobovou prílohou azda boli pozostatky zvieratá, uložené k nohám.

Obr. 6. Bratislava, hrad Devín. Sektor 2, sonda V. 1 – sonda V/7, hrob 4; 2 – sonda V/3, hrob 5; 3 – sonda V/7, hrob 6; 4 – sonda V/10–12, hrob 7/72; 5 – sonda V/22, kostrový hrob. Foto archív Mestské múzeum v Bratislave.

Hrob 5 – sa nachádzal na úrovni podlažia v sonde V/3, v blízkosti výrazného zoskupenia lomového kameňa, zasahujúceho aj do susednej sondy V/7 (obr. 4). Vplyvom prostredia silno porušené pozostatky dieťaťa uložili do zeme v rituálnej skrčenej polohe na ľavom boku s orientáciou tela v smere SSZ-JJV, tvár zrejme pôvodne smerovala k vychádzajúcemu slnku. Kostra sa nezachovala; bez hrobovej výbavy (obr. 6: 2; 7: 1).

Hrob 7/72 – v hĺbke 170 cm sa na rozhraní sond V/10 a V/12 podarilo zachytiť plytký kruhový objekt vyplnený sypkou hnedou zeminou premiešanou s lomový-

Obr. 7. Bratislava, hrad Devín. Sektor 2, sonda V. 1 – sonda V/3, hrob 5; 2 – sonda V/7, hrob 6; 3 – sonda V/7, hrob 4; 4 – sonda V/22, kostrový hrob po rozobratí závalu. Kresby dokumentácia Mestského múzeu v Bratislave.

mi kameňmi. Steny jamy pokrýval tenký kompaktný hlinený výmaz. Pri obvodnej zásahu sa nachádzali pozostatky dieťaťa, podľa dochovanej dokumentácie vo výrazne dislokovanom stave. Zo zásypu objektu sa okrem nich vyzdvihli aj drobné zvieracie a rybie kostičky a niekoľko nevýrazných zlomkov keramiky (obr. 6:4). Kostra sa nezachovala.

Sonda V/10–12 – v hĺbke 240 cm sa našla aj ľudská lebka v sekundárnej polohe, ale bez sprievodných nálezov.

Sonda V/22 – na jej dne v hĺbke 205 cm na žltom ílovito-piesčitom podloží ležala na pravom boku oblúkovito prehnutá ľudská kostra, dodržiavajúca približne smer S-J. Pohľad mŕtveho tak mohol pôvodne smerovať na západ, hoci v dobe nálezu bol obrátený tvárou smerom k stredu zeme. Mŕtvolu prekryval kamenný zával, hrubý približne 45 cm. Medzi kameňmi sa miestami nachádzali zlomky

prepálenej zeminy a v spodnej časti aj ľudske kosti, ktoré by mohli poukazovať na sekundárne rozrušenie staršieho pohrebu (obr. 3; 6: 5; 7: 4).

V sonde V/3, V/7, V/10–12 a V/22 sa našli pri archeologickom výskume na hrade Devín v prvej tretine 70.-tych rokov 20. storočia kostrové pozostatky najmenej šiestich jedincov a jedna samostatná lebka. K nim zo sektoru 2 možno prirátať už skôr odkrytý kostrový hrob 2, v ktorom pozostatky mŕtveho uložili v skrčenej polohe na kamennú deštrukciu a sprevádzali ich keramické nálezy zo stupňa BB₂–BC₁ stredodunajskej mohylovej kultúry (*Plachá 1972*, 74 n.; *Plachá – Furmánek 1976*) a dvojhrob dospelaj osoby a dieťaťa (hrob 1). Mŕtvy tu ležal v skrčenej polohe v obdĺžnikovej jame so zaoblenými bokmi, zasahujúcej do podlažia. Telo uložili na ľavý bok, ale trup sa mierne pootočil na brucho. Pravá ruka smerovala k tvári, ľavá viedla šikmo pod hrudníkom. Nohy v kolenách silno skrčili a pritiahli smerom k zadku. Medzi hrudným košom a ľavou rukou sa nachádzali pozostatky malého dieťaťa, zachovali sa predovšetkým zvyšky lebky, ktoré akoby dospelá osoba držala v náručí. Hrob 1 bol podľa publikovaného plánu zrejme orientovaný v smere S-J a bol bez sprievodných nálezov (*Plachá – Furmánek 1976*, 65 n.).

Iba dva z ôsmich hrobových celkov s pozostatkami najmenej deviatich osôb a jednej samostatnej lebky sú datované sprievodným materiálom. Hrob 8 do obdobia mladšej LnK až železovskej skupiny, pričom vyvinutý tvar keramiky poukazuje skôr na mladšie obdobie, a hrob 2 zo stupňa BB₂–BC₁ stredodunajskej mohylovej kultúry. Zo strednej doby bronzovej je v sektore 2 aj kamenná konštrukcia podkovovitého tvaru s nálezmi keramiky, zrejme pozostatok mohylového násypu (*Plachá – Furmánek 1976*, 55 n.). Približne 6 m od „mohyly“ ležal hrob 1 a 5 m od neho smerom na juh zas hrob 2. Ich súčasnosť je tak možná, ale nie je jednoznačná. K tejto skupinke pohrebov ležiacich JZ od sond V/3, V/7 a V/10–12 patrí aj kostra pod kamennou deštrukciou v sonde V/22, ktorá približne dodržiavala aj orientáciu osi tela dospelaj osoby v hrobe 1, t.j. S-J. Tej sa však pridŕžovali s istými výchyľkami takmer všetky hroby odkryté v sektore 2.

Skupinka pohrebov v sonde V/3, V/7 a V/10–12 napriek tomu, že mŕtvych uložili v skrčenej polohe zväčša s tendenciou uložiť telo na ľavom boku (v prípade polohy na chrbte sem nasmerovali aspoň nohy), nie je jednotná. Zatiaľ čo v prípade hrobov 5, 6 a 8 možno uvažovať o pohrebe v samostatnej hrovej jame, tak mŕtvych č. 4 a 7 uložili v rituálnej polohe do kruhových sídliskových objektov, ziaľ bez možnosti bližšieho datovania.

Približne jednotná orientácia, uloženie na alebo pod úrovňou podlažia pod mohutnými mladšími kultúrnymi vrstvami, poloha na ľavom boku a dodržiavanie istého kánonu dokladajú, že s výnimkou roztrúsených pozostatkov v kultúrnej jame s hrobom 7/72 zodpovedajú rituálnym pohrebom LnK známym zo sídlisk, a to ako skupine A1 (samostatné pohreby, ukladané prevažne na ľavom boku), tak A2 (rituálne pohreby v jamách pôvodne určených na iný účel; *Farkaš 2002*, 37 n.). Odlišujú sa však orientáciou osi tela. V prostredí LnK zvyčajne prevládal smer V-Z či Z-V s viac či menej výraznými odchýľkami (*Kahlke 1954*, 120;

Fischer 1956, 215; *Storch 1984–1985*, 51). Nebol však pravidlom (*Hoffmann 1978*, 144). Z územia rozšírenia LnK sú niekedy známe isté regionálne osobitosti (*Peschel 1992*, 186 n.) a P. J. R. Modderman (*1970*, 75) dokonca nevylučuje, že pri pohreboch na sídliskách sa niekedy pridrižovala orientácia tela zosnulých nasmerovania dlhších stien obytných domov.

Pozostatky ľudí sa podľa súčasných poznatkov môžu nachádzať na všetkých typoch osád bez ohľadu na ich veľkosť a účel. U. Veit (*1996*, 177) vyčlenil dve hlavné skupiny pohrebov na sídliskách. Do prvej patria tie, ktoré mali istý vzťah k obytným stavbám, a do druhej tie, ktoré sa samostatne alebo v menších skupinách objavujú na okraji alebo na voľnej, nezastavanej časti osady. Práve do tejto druhej skupiny, t.j. k pohrebov na okraji sídliska, predovšetkým podľa pohrebov v sídliskových jamách, by mohla patriť aspoň časť kostrových pozostatkov z Devína. Situáciu však komplikuje absencia hrobových príloh, polykultúrnosť lokality s dokladmi osídlenia vo viacerých časových obdobiach, keď sa uplatňovala prax pochovávaní mŕtvych v pokrčenej polohe, a napokon aj výrazné narušenie polohy vojenským cvičiskom c. a k. armády, kde zákopy často zasahovali až do hĺbky okolo 2 m (*Plachá 1972*, 73).

Upresnenie časového zaradenia sprievodným materiálom nedatovaných pohrebov snáď umožní v súčasnosti realizovaný výskum na dolnom hrade, na mieste bývalej „výskumnej stanice“, ktorá susedila so sektorom 2.

Literatúra

- Borovský, Š. a kol. 1984*: Devín. Bratislava.
- Čižmár, Z. 1998*: Nástin relativní chronologie lineární keramiky na Moravě. *Acta Musei Moraviae, Vědy společenské* 83, 103–139.
- Farkaš, Z. 2002*: Nálezy ľudských pozostatkov v prostredí kultúry ľudu s lineárnou keramikou na Slovensku, *Archeologické rozhledy* 54, 23–43.
- Farkaš, Z. – Plachá, V. 2002*: Neolitické a eneolitické nálezy z Malých Karpát a otázka výšinných sídlisk. In: *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2001*. Nitra, 73–89.
- Fischer, U. 1956*: Die Gräber der Steinzeit im Saalegebiet. Berlin.
- Gallus, S. 1936*: A nagytétényi neolithikus sír, *Archaeologiai Értesítő* 49, 85–86.
- Hoffmann, E. 1978*: Die Körpergräber der Linien- und Stichbandkeramik in der Bezirken Halle und Magdeburg, *Jahreschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte* 62, 135–201.
- Kahlke, D. 1954*: Die Bestattungssitten des donauländischen Kulturkreises der jüngeren Steinzeit. Teil I, Linienbandkeramik. Berlin.
- Kalicz, N. 1991*: Die Keszthely-Gruppe der Transdanubischen (Mitteleuropäischen) Linienbandkeramik im Lichte der Ausgrabung in Kustánszeg (Westungarn), *Communicationes Archaeologicae Hungariae*, 5–32.
- Modderman, P. J. R. 1970*: Linearbandkeramik aus Elsloo und Stein. *Analecta Praehistorica Leidensia* 3. Leiden.
- Pavúk, J. 1969*: Chronologie der Želiezovce-Gruppe, *Slovenská archeológia* 17, 269–367.
- Pavúk, J. 1972*: Neolithisches Gräberfeld in Nitra, *Slovenská archeológia* 20, 5–105.
- Peschel, Ch. 1992*: Regel und Ausnahme. Linearbandkeramische Bestattungssitten in Deutschland und angrenzenden Gebieten, unter besonderer Berücksichtigung der Sonderbestattungen. *Internationale Archäologie* 9. Buch am Erlbach.

- Petres, E. F. 1959:* Neolithic graves at Bicske. Székesfehérvár.
- Pichlerová, M. 1965:* Neolitické a laténske osídlenie v obci Devín (Veľká Bratislava), Sborník Slovenského Národného múzea 59, História 5, 3–18.
- Plachá, V. 1972:* Z archeologického výskumu devínskeho hradu v rokoch 1966–1970, Archeologické rozhledy 24, 73–78.
- Plachá, V. – Hlavicová, J. 2003:* Devín. Slávny svedok našej minulosti. Bratislava.
- Plachá, V. – Furmánek, V. 1976:* Nález stredodunajskej mohylovej kultúry na Devíne. Bratislava 8–9. In: Ročenka mestského múzea v Bratislave. Bratislava, 55–69.
- Rulf, J. 1997:* Die Elbe-Provinz der Linearbandkeramik. Památky archeologické – Supplementum 9. Praha.
- Storch, H. P. 1984–1985:* Frühneolithische Bestattungssitten. Ein Beitrag zur Urgeschichte des südlichen Oberrheins, Acta Praehistorica et Archaeologica 16–17, 23–53.
- Veit, U. 1996:* Studien zum Problem der Siedlungsbestattung im Europäischen Neolithikum. Münster – New York.
- Zápotocká, M. 1986:* Die Brandgräber von Vikletice – ein Beitrag zum chronologischen Verhältnis von Stich- und Rhein-Bandkeramik, Archeologické rozhledy 38, 623–649.

EINE GRUPPE VON SKELETTGRÄBERN AUS BRATISLAVA VON DER BURG DEVÍN

Die Burgruine Devín (Theben) ist im Westen Bratislavas am Zusammenfluss von Donau und March an einem dominanten Ausläufer der Kleinen Karpaten gelegen, der vom Massiv des Thebener Kogels durch ein markantes Tal abgetrennt wird, in welchem im Mittelalter die Minderstadt Theben entstand, die heute einen selbständigen Teil der Hauptstadt der Slowakei bildet (Abb. 1). Der vor den vorherrschenden Westwinden geschützte Fuß des Burgfelsens (212 ü.d.M.) war in nordwestlicher Richtung zum Inundationsgebiet der March geneigt, das dort bis vor kurzem noch eine breite Bucht bildete (Abb. 1).

Mit der Besiedelung des Fußes des Burghügels in der Zeit der jüngeren Linearbandkeramik und Želiezovce-Gruppe hängt neben einigen Siedlungsobjekten auch das Skelettgrab Nr. 8 zusammen (Abb. 3 und 4). Die Gebeine des Verstorbenen lagen auf dem Rücken mit deutlich gekrümmten unteren Extremitäten, die der Fotografie nach offenbar so zusammengebunden waren, dass sie mit den Fersen das Gesäß berührten (Abb. 5). Die Körperachse hielt annähernd die Richtung NW (Kopf) – SO (Beine) ein, der linke Arm lag neben dem Körper. Die Grabgrube zeichnete sich in dem hellen Lehm-Sand-Untergrund nicht ab. Die Datierung der Bestattung ermöglichte ein ursprünglich links vom linken Knie des Verstorbenen liegendes Gefäß (Abb. 5: 1). Andere Grabbeigaben wurden nicht festgestellt. Das kugelkalottenförmige Gefäß wurde aus einem ins Braune gehenden bis grau gebranntem Schwemmlehm hergestellt. Die Verzierung unterhalb des Randes setzt sich aus zwei umlaufenden Rillenlinien zusammen. Das durchgehende Hauptmuster bilden fünf kurvilineare, nach links gerichtete „Wellen“ aus einfachen Rillen. Das ergänzende obere Muster setzt sich zusammen aus vier breiten eingeritzten V, die den Raum zwischen der unteren umlaufenden Linie und den angrenzenden oberen „Wellen“ ausfüllen. Die wellenförmige umlaufende kurvilineare Linie (Codebezeichnung KM 7) bildet in der Verzierung von Keramik der Elbe-Provinz der LBK das zweitverbreitetste Motiv (*Rulf 1997, 79*) und ist jedoch auch von der Keszthely-Gruppe her bekannt, die vor allem im ungarischen Transdanubien und im österreichischen Burgenland verbreitet war (*Kalicz 1991, 5 ff, Abb. 7 ff*).

In der Umgebung von Grab Nr. 8 wurden noch weitere sieben Grabkomplexe mit den Gebeinen von mindestens acht Personen (in selbständigen Grab- und in zwei Siedlungsgruben) und ein Schädel ohne Körper in solchen stratigraphischen Lagen gefunden, die ihre Gleichzeitigkeit mit der vorherigen Bestattung nicht ausschließen. Die meisten von ihnen wurden in ritueller Lage auf

der linken Seite liegend (mit Ausnahme einer dislozierten Bestattung in Grube Nr. 7/72 und einem Skelett unter einer Steinaufschüttung in der Grabungs sondage V/22) und mit einer annähernden Ausrichtung der Körperachse nach N (Kopf) – S, bzw. mit einer Abweichung nach NW – SO bestattet (Abb. 6 und 7). Grab Nr. 2, in dem die Gebeine des Verstorbenen auf eine steinerne Destruktionsschicht gelegt worden waren, werden jedoch von Keramikfunden aus der Stufe BB₂ – BC₁ der mitteldonauländischen Hügelgräberkultur begleitet (*Plachá 1972*, 74 ff; *Plachá – Furmánek 1976*, 55 ff). Eine Präzisierung der zeitlichen Einordnung anhand des Begleitmaterials der undatierten Bestattungen, von denen der größte Teil jedoch offenbar in die Zeit der LBK gehört, ist eventuell im Rahmen der zur Zeit in der unteren Burg durchgeführten Grabung möglich.

Abb. 1. Bratislava, Burg Theben. Unterer Burghof, Fundstelle der Skelettgräber.

Abb. 2. Bratislava, Burg Theben. Untere Burg mit Sektor 2, dem Fundort der Skelettgräber.

Abb. 3. Bratislava, Burg Theben. Untere Burg, Sektor 2, Sonde V, die Pfeile kennzeichnen die Fundorte der Skelettgräber. Vermessung J. Hlavicová.

Abb. 4. Bratislava, Burg Theben. Sektor 2, Sonde V. Grau gekennzeichnete Fundorte der Skelettgräber. Vermessung J. Hlavicová.

Abb. 5. Bratislava, Burg Theben. Sektor 2, Sonde V/6–7, Grab 8. 1 – Situation mit eingezeichneter Lage des Gefäßes; 2 – Gefäß aus Grab 8; 3 – aufgefaltete Verzierung. Foto Archiv des Stadtmuseums in Bratislava, Zeichnung Z. Farkaš.

Abb. 6. Bratislava, Burg Theben. Sektor 2, Sonde V. 1 – Sonde V/7, Grab 4; 2 – Sonde V/3, Grab 5; 3 – Sonde V/7, Grab 6; 4 – Sonde V/10–12, Grab 7/72; 5 – Sonde V/22, Skelettgrab. Foto Archiv des Stadtmuseums in Bratislava.

Abb. 7. Bratislava, Burg Theben. Sektor 2, Sonde V. 1 – Sonde V/3, Grab 5; 2 – Sonde V/7, Grab 6; 3 – Sonde V/7, Grab 4; 4 – Sonde V/22, Skelettgrab nach Zerlegung der Einsturzmasse. Zeichendokumentation Stadtmuseum in Bratislava.

Übersetzt von B. Magar